

SURUÇ VE ÇEVRESİNDE EVLİLİK ADETLERİ*

 İlhami ATMACA^a

 Sami KILIÇ^b

Özet

Geçiş dönemlerinden ikincisini oluşturan evlilik, evlenecek çiftlerin toplum hayatına katılımı, aileler arasında dayanışma ve yeni bağların tesisi, sosyal ve ekonomik gerekliliklerin oluşumu ile kültürel ve dini birçok uygulamayı bünyesinde barındırması bakımından farklı yönleri bulunan bir olgudur. Geçiş dönemi olması sebebiyle insan hayatındaki önemli dönüm noktalarından birisi kabul edilen evlilik, çeşitli aşamalar ve belli uygulamalar etrafında gerçekleşmektedir. Dini ve kültürel unsurlar doğrultusunda gerçekleştirilen uygulamaların nesilden nesile aktarılması evlilik sürecinin birey, aile ve yöre tarafından belli toplumsal kalıplara riayet edilerek gerçekleşmesini sağlamaktadır. Bu makale, Şanlıurfa ili Suruç ilçesinde çeşitli inanış ve uygulamalarla gerçekleştirilen evlenme adetlerinin tasviri ve tahlilinden oluşmaktadır. Saha çalışmasında katılımlı ve derinlemesine gözlem ve mülakat gibi tekniklerle elde edilen veriler, deskriptif metot kullanılarak yazıya geçirilmiş ve Dinler Tarihi açısından değerlendirilmiştir. Bu makale ile Suruç ve çevresindeki evlilik uygulamalarının ve içerdiği kültürel unsurların ortaya konulması ve bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Suruç, Halk inanışları, Dünürçülük, Nişan, Düğün

MARRIAGE TRADITIONS IN SURUÇ AND ITS SURROUNDINGS

Abstract

Marriage, which is the second of the transition periods, is a phenomenon that has different aspects in terms of the participation of the couples to be married in social life, the establishment of solidarity and new ties between families, the formation of social and economic requirements, and several cultural and religious practices. As being a transitional period, marriage is considered one of the important turning points in human life. For this reason, marriage takes place around various stages and certain practices. Transferring the practices carried out in line with religious and cultural elements from generation to generation ensures that the marriage

*Bu makale, 2006 yılında Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri A.B.D., Dinler Tarihi Bilim Dalında hazırlanan, "Suruç ve Çevresi Halk İnanışlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi" isimli Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

^a Yük. Lis. Mez., Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni, ilhama.atmaca@hotmail.com

^b Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, skilic959@gmail.com

Makale Geliş Tarihi: 24.06.2021, Makale Kabul Tarihi: 19.08.2021

process is observed by the individual, family and region by following certain social patterns. This article consists of the description and analysis of the marriage customs performed with various beliefs and practices in Suruç district of Şanlıurfa province. The data obtained through techniques such as participatory, in-depth observation and interview in the fieldwork were written down using the descriptive method and evaluated in terms of the History of Religions. With this article, it is aimed to reveal the marriage practices and cultural elements in Suruç and its surroundings and to contribute to the studies to be done in this field.

Keywords: Suruç, Folk beliefs, Affinity, Engagement, Marriage ceremony

Giriş

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte, 1923 yılında Şanlıurfa iline bağlı ilçe olan ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan Suruç ilçesi, Şanlıurfa il merkezine 45 km, güneyindeki Suriye sınırına 10 km uzaklıktadır. Coğrafi konumu bakımından önemli bir yere sahip olan Suruç, Fırat ve Dicle arasında bulunan bölgede yer almaktadır. Yüzölçümü 799 km² olan Suruç ilçesi, batı ve kuzeybatısında Birecik ilçesi, kuzeyde yine Birecik ve Bozova ilçeleri, doğu ve kuzeydoğuda Şanlıurfa ili, güneydoğusunda Akçakale ilçesi ve güneyde ise Suriye sınırı ile komşu olup batı, kuzey ve doğudan Güvercik, Cudi ve Devreş dağları ile çevrilidir. Bu dağlar arasında bulunan ve 706 km'lik düz bir araziye sahip olan Suruç bugün önemli bir tarım ve hayvancılık merkezi konumundadır. İlçe genelinde mera alanlarının sınırlı olması, hayvancılığın istenilen düzeyde gelişmesini engellemiştir. Dolayısıyla günümüzde, Suruç'un en önemli gelir kaynağı, sulanan tarım arazilerinde yetiştirilen pamuk üretimidir. Önemli karayolu ile demiryollarının Suruç ilçesinden geçmesi, Suriye ile olan Mürşitpınar sınır kapısı, ilçenin ticari ve ekonomik durumunu oldukça güçlendirmektedir. Ayrıca, Suruç'un tarihi ipek yolu üzerinde bulunması ve Suriye'nin Menbiç, Rakka ve Halep illerine geçişte merkez olması geçmişten günümüze önemini korumasını sağlamıştır. Bu özel konumu, ticaret ile birlikte Suruç'u kültür geçişlerinde de önemli buluşma noktası haline getirmiştir (Güneş, 2019, s. 1-6; T.C. Suruç Kaymakamlığı, t.y.; T. C. Şanlıurfa Valiliği, t.y.).

A. EVLİLİKLE İLGİLİ HALK İNANIŞLARI

Evlilik, kadın ve erkeğin dini ve kültürel unsurlar, coğrafya, ekonomik durum ve eğitim gibi şartlar etrafında belli bir takım inanış ve uygulamalar içerisinde bir araya gelerek aile hayatına adım atmalarıdır. İçerisinde barındırdığı birçok unsur ve işlev sebebiyle evrensel bir karakter taşıyan evlilik toplum tarafından benimsenen kültürel öğelerin muhafaza edilmesi, aktarılması ve ortaya konulması açısından oldukça önemlidir (Kılıç & Altuncu, 2014, s. 234-235).

Evlilik töreni, töre, adet, gelenek ve görenek gibi birçok inanış ve uygulamayı bünyesinde bulundurmaktadır (Örnek, 2000, s. 185). Her toplumunda evlik törenleri bulunmakla birlikte, toplumlar bu törenleri kendi kültür çevresinde gerçekleştirdiklerinden dolayı inanış ve uygulamalar buna göre şekillenmektedir. Suruç ve çevresindeki evlilikle ilgili inanış ve uygulamalar, "düğün öncesi", "düğün esnası" ve "düğün sonrası" olmak üzere üç başlık altında incelenecektir.

1. Düğün Öncesi Halk İnanışları

Suruç ve çevresinde evlenme yaşı genellikle erkeklerde, askerden döndükten sonra 22 yaş civarı, kızlarda ise 16-18 yaş civarıdır. Eskiden kırsal kesimlerde erkeğin askere gitmeden önce 16-17 yaş civarı, kızların ise 14-15 yaş civarı evlendiği bilinmektedir. Günümüzde eğitim seviyesinin yüksek olduğu bireylerde evlenme yaşının yükseldiği görülmektedir. Bu bireylerde, hem kız hem de erkeklerde evlenme yaşı genel olarak 22-28 yaş arasındadır (K.K. 1).

Suruç ve çevresinde kız kaçırma, berdel, kuma gibi evlenme çeşitleri bulunmakla birlikte, yaygın olanı dünürçülük (görücü usulü) ve anlaşarak evlilik biçimidir. Genel olarak başlık parası yükümlülüğünü ortadan kaldırmak için, iki ailenin karşılıklı olarak aynı gün ve saatte kızını gelin verdiği bir aileden oğluna gelin getirmesi olarak tanımlanan berdel evliliği (değiş-tokuş), (Örnek, 2000, s. 188) ve kız kaçırma yoluyla evlilik ilçe genelinde eskiye nazaran yok denecek kadar azalmıştır. Özellikle kız kaçırma yoluyla evliliğin, aileler arasında ciddi problemlere sebep olması dolayısıyla bu şekilde evliliği gerçekleştiren gençlerin büyük sorunlarla karşılaşması, ilçe genelinde bu evlilik çeşidinin tercih edilmesini azalttığı bilinmektedir. Kuma uygulaması ise ilçe genelinde evlenen çiftlerin çocuklarının veya erkek çocuğu olmadığında müracaat edilen evlenme biçimidir. İlçe genelinde son zamanlarda anlaşarak evlilik çeşidinde artış olmakla birlikte, düğün safhasında dünürçülük usulü uygulamalar devreye girmektedir (K.K. 2).

Yukarıda belirttiğimiz üzere, ilçe genelinde yaygın olan evlenme biçimi dünürçülük usulü olmaktadır. Suruç ve çevresinde yaşayan insanların çoğunluğu birbirlerini tanıdıklarından dolayı evlilikteki eş seçiminde gençlerin tercihinden ziyade ailelerin yakınlıkları ve uyumları dikkate alınmaktadır. Dolayısıyla evlilik çoğu zaman ailelerin istekleri doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bu bağlamda erkek tarafı kızın ahlaki durumuna, dini yaşantısına ve iş becerisine dikkat ettiği gibi hangi aşirete mensup olduğuna ve ailenin saygınlığına da önem vermektedir. Diğer taraftan erkek tarafı açısından, kızın ailesinin ekonomik yapısı da göz önünde bulundurulmaktadır. Zira, evlenme, yeni kurulacak aile açısından çeşitli yükümlülükler ve giderilmesi gereken birçok maddi ihtiyaçlar ortaya çıkardığı için erkek ve kız taraflarının ekonomik durumlarının denk olması ve iki aile arasında sosyal statünün çok büyük farklılık taşımaması dikkat edilmesi gereken hususlar arasındadır (K.K. 3).

Yörede, oğullarına kız arayan aileler bu arayışlarını genel olarak düğünlerde, bayramlaşmalarda, merasim alanlarında ve ev ziyaretlerinde gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Ailelerin dışında erkek ve kızların birbirlerini genelde bu yerlerde gördükleri, tanıştıkları ve beğendikleri ifade edilmektedir. Gençlerin istemesine rağmen ailelerin razı olmadığı evlilikler, birbirlerini sevip sevmemelerine bakılmaksızın gerçekleşmemektedir. Evlenme çağına gelen erkek, ailesine evlenmek istediği kızın ismini belirtmemişse ailesi, oğlanın yaşı ve durumu, ailelerin birbirlerine uyumu gibi belirleyiciler doğrultusunda uygun bir gelin adayı aramaktadır. Bu bağlamda akraba ve tanıdıklara danışarak uygun kızı seçmeye çalışılmaktadır. Suruç'ta erkeklere seçme hakkı tanınmasına rağmen kızlara bu hak çok az tanınmaktadır. Bununla birlikte, kız istenirken kızın ailesi kızın görüşünü sorar, kızın görüşü de çoğu zaman olumlu yönde olmaktadır. Geleneksel anlayışa göre eş seçimi konusunda yaklaşımlar bu şekilde iken, günümüzde gençlerin taleplerine de dikkat edilmeye başlandığı görülmekte ve onların da rızasına önem verilmeye başlanmıştır (K.K. 4).

Erkek tarafı açısından evlilik için düşünülen kız konusunda karar kıldıktan sonra kız istemeye gidilmektedir. İlçede kız isteme sürecinde, ailelerin birbirlerini tanımadığı durumlarda her iki tarafın da birbirlerini tanımak için araştırma yaptıkları ve bu sürecin ortak tanıdıkların katkısıyla gerçekleştiği görülmektedir. Genel olarak kızın sağlık durumu, fiziki yapısı, ailesi ve çevresi ile ilişkileri, tavırları ve becerileri araştırılmaktadır. Eğer kız ve oğlan birbirini tanımıyorlarsa erkek tarafınca kızın ailesine “kahve içmeye geleceğiz” diyerek haber gönderilmekte ve hem ailelerin hem de gençlerin birbirlerini görmeleri ve konuşmaları sağlanmaktadır. Bütün bu aşamalardan sonra kız beğenilmiş, aileye gelin olmada herhangi bir sakınca görülmemiş ise dünür olarak gitmeye karar verilmektedir. Yörede bu ziyaretlerin gerçekleşmesine önem verilmekte, reddedilmesi ise uygun görülmemektedir. Dünürcülüğe, kız tarafının da tanıdığı saygın bir kişi ile beraber erkeğin babası, annesi, yakınlarından birisi ve evlendirilecek erkek birlikte gitmektedir. Gelen misafirlere, istenmeye gidilen kız, kahve, çay, pasta ve meyve gibi ikramlarda bulunmaktadır. Böylece kız, gelen erkek tarafınca görülmüş olur. Hal, hatır sorma ve günlük konuşmalardan sonra aracı kişi söz alarak “Allah'ın emri peygamberin kavli ile kızınızı oğlumuz istiyoruz” diyerek kızın ailesinden istemektedir. Kız tarafı da “hayırlıysa olur” bir de “kızımıza soralım” diyerek misafirleri uğurlamaktadır. Kızın ailesinin, erkek tarafını tanımadığı durumlarda, aileyi ve erkeği araştırdıkları görülmektedir. Eğer ortak tanıdıklar ve yakın çevreden elde edilen bilgiler olumlu, aile açısından bu evlilik makul ve kızın rızası da bulunursa erkek tarafı dünürcülüğe tekrar çağrılmaktadır. Kızın “evet” ya da “büyüklerim nasıl uygun görürse” şeklinde cevap vermesi ya da susarak herhangi bir şey söylememesi kızın onayı olarak kabul edilmektedir. Eğer bu evlilik uygun görülmezse erkek tarafı çağrılmamaktadır. Bununla birlikte bazı durumlarda kız “hayır” dediğinde bile ailesinin evliliğe zorladığı da görülmektedir. Dolayısıyla evlilikteki tek belirleyici kızın kararı olmamaktadır (K.K. 1).

Kız tarafı evliliği uygun gördüğünde, söz kesme için erkek tarafını çağırmakta ve erkek tarafı da çeşitli hediyelerle kız evine gitmektedir. Söz kesmeye her iki tarafın yakın akrabaları ve komşuları çağrılmaktadır. Söz kesmeye gidilirken gelin adayına saat, yüzük, elbise, küpe, gibi hediyelerin götürülmesi yaygın olan adetlerdendir. Genelde akşam saatlerinde gerçekleşen bu ziyarette erkek tarafının götürdüğü tatlılar yenilmekte ve gelin ile damat adayı bir masaya oturtularak aile büyüklerinden birisi tarafından söz yüzükleri takılarak kurdelesini kesilmektedir. Bu merasimde taraflar nişan gününün tarihini belirlemekle birlikte kıza takılacak takılar, alınacak hediyeler ve varsa başlık parası tespit edilmektedir. Bu konularda anlaşma sağlandıktan sonra kız evine ve yakınlarına dayılık, amcalık ve süt hakkı ismiyle verilecek hediyeler de belirlenmektedir. Ayrıca ailelerin ve çiftin ekonomik durumuna göre yeni kurulacak ev için gerekli beyaz eşya, mobilya gibi eşyalarının alımının aileler arasındaki taksimatı yapılmaktadır (K.K. 5).

Söz yüzüklerinin takılmasından sonra nişan aşamasına geçilmektedir. Nişandan bir süre önce, sözlendi çift, çiftin anneleri ve kızın yakın bir arkadaşı nişan alışverişine çıkmaktadır. Bu alışverişte nişanda takılacak takılar ve çiftlerin giyecekleri elbiseler alınmaktadır. Nişandan birkaç gün önce kız evine *sakal öpme* isminin verildiği bir ziyaret de gerçekleştirilmektedir. Bütün hazırlıkları tamamladıktan sonra erkek tarafı, yakın akrabalarla beraber, nişan için kız evine gitmektedir. Nişan töreninde kıza ve erkeğe aileler, akrabalar ve yakın çevre tarafından *takı* denilen ziynet eşyası takılmaktadır. Yemekler yenilmekte sonra nişan töreni sona ermektedir (K.K. 5).

2. Düğün Esnası Halk İnanışları

Yörede, düğünden birkaç gün önce düğün masraflarını karşılamak için eş, dost ve yakın akraba tarafından, düğün masraflarına katkı olması için *bayramlık* denilen yardım toplanmaktadır. Toplanan paralar düğün sahibinin seçtiği birisinin önüne konularak sayılmakta ve toplanan para miktarı katkıda bulunanlara açıklanmaktadır. Bayramlık ismi verilen bu merasimler ikramlar eşliğinde yapılmaktadır (K.K. 6).

Düğün için uygun gün belirlendikten sonra davetliler çağırılmaktadır. Yörede, düğün genellikle cuma günü öğleden sonra başlamakta, düğün günlerinde davul zurna eşliğinde oyunlar oynanmaktadır. Kadınlar ve erkekler genellikle ayrı yerlerde eğlenmektedirler. Fakat son zamanlarda birlikte eğlendikleri de görülmektedir. Suruç düğünleri *govend* ismi verilen halka şeklini alarak oynanan birçok geleneksel oyuna sahiptir.

Cumartesi günü akşam kız evinde kına gecesi yapılmaktadır. Bugün erkek tarafının aldığı eşyalar, çalgılar eşliğinde ve siniler içerisinde kız evine gönderilmektedir. Kına gecesi için gelin, kırmızı şal ve ipek elbise, damat ise takım elbise giymektedir. Kız evinden gönderilen damat giysisi ise yörede sağdıç diye adlandırılan damadın en yakın akrabalarından evli birisi tarafından damada giydirilmektedir (K.K. 7). Bu esnada oyun havası çalan müzisyenlere, acı kahve yapan kahveciye ve yemek yapan aşçıya bahşişler verilmektedir. Kına gecesinin tamamı kız evinde yapılmakta ve erkek tarafı buraya davullarla gelmektedir. Davetliler ise cumartesi günü akşam namazından sonra kız evine geçmektedir. Kına gecesinde erkeklere çerez dağıtılmakta, yakılacak kınayı ve gecede ikram edilecek çerezi ise erkek tarafı getirmektedir. Kına yakma, kadınlar arasında gerçekleştirilmektedir. Bir kadın, elinde mumlu kına, diğerleri ise elinde yazma ile gelin ve damadın etrafında halka oluşturarak döner ve gelinin ağlaması için özel ağıtlar söyler (K.K. 2). Kına yakılırken söylenen ağıtlardan bir tanesi şöyledir:

Portakalı oyarlar
İçine kına koyarlar
Evvel adı.....dı.
Şimdi gelin koyarlar.

İnci menem
Hedef sen inci menem
Baş koyup yar dizine
Can versem incimenem

Merdivana
Sarık çık merdivana
Yar sevmek yiğit karı
Ne bilir her divana

Ben bir atın yazıyam
Kollarında bazıyam
Eli elimde olsa
Sürgünlüğe razıyam

Karanfil ezenim yok
Taşralara düzeni yok
Yıkılsın baba evi
İçinde gezenim yok

Taşlıkla ekin olmaz
Bu sevda sakın olmaz Geldiysen kalk bugün gel Bundan iyi gün olmaz.

Getirilen kına, gelinin kendisini damada adaması için ilk önce sağ sonra sol eline yakılmakta ve kınalı ellerine pullu eldiven giydirilmektedir. Daha sonra kına, damadın kendisini evine adaması için serçe parmağına yakılmaktadır. Geri kalan kına ise özellikle kısmetlerinin açılması için bekâr kızlara ve davetlilere dağıtılmaktadır. Kına yakıldıktan sonra oyun ve eğlenceye devam edilmekte, akşamın ilerleyen saatlerinde ise kına gecesi sona ermektedir (K.K. 6).

Pazar günü sabahleyin kız evinde geline gelinlik ve al duvak giydirilirken, erkek evinde ise gelin arabası süslenmektedir. Gelin getirmeye pazar günü öğleden önce davul zurna eşliğinde gidilir. Gelin getirmeye gidildiğinde ve gelin getirildiğinde gelin konvoyu yörenin gençleri tarafından durdurulmakta, düğün sahibi de gelin arabasının önünü kesen gençlere içinde bir miktar para bulunan zarfları vermektedir. Erkek tarafı gelini almaya geldiğinde, gelinin kardeşlerinden birisi kapıyı kilitleyerek anahtarı saklar ve bahşiş almaya çalışır. Ancak damadın babası tarafından gelinin kardeşini memnun edecek miktarda para verildiği takdirde kilitlenen kapı açılmaktadır. Gelin almaya gidenler tarafından kız evinde oyun oynanır. Bu esnada gelinin erkek kardeşi veya babası beline kımız kurdele bağlar. Gelin baba evinden ayrılırken vedalaşma odasında ailenin büyüklerinin ellerinden, küçüklerinin gözlerinden öpmekte ve baba ocağından ağlayarak ayrılmaktadır. Gelin, vedalaşma odasından, damadın annesi veya ablası ile gelinin ablası, teyzesi veya halasından birisi tarafından gelin arabasına bindirilmektedir. Damat evine gelinle birlikte gelinin yakın akrabalarından biri yaşlı olmak üzere birkaç kişi de gitmektedir. Gelin, baba evinden çıkarken gözü arkada kalmaması için birkaç tencere, evinin temizliğine dikkat etmesi içinde bir süpürge götürmektedir. Gelin arabaya bindirilirken damat arabada oturur, arabadan inmez. Gelin arabaya binince kız tarafından dindar olarak kabul edilen bir kişi, gelinin arkasından dualar eder ve davetliler de bu duaya katılır. Önde gelin arabası olmak üzere gelin getirmeye giden araçlar konvoy şeklinde geri dönerler. Gelin arabası evin önüne vardığında arabadan inmeden önce erkek tarafından birisi tarafından arabanın üzerine metal para, şeker ve lokum atılmaktadır. Bu esnada davetliler ve saç yapanlar tarafından bazı dua ve sureler okunmaktadır. Atılan metal para, şeker ve lokum orada bulunan çocuklar tarafından toplanılmaktadır. Arabanın üzerine düşen metal paranın gelini baba evinden soğutacağına, şeker ve lokumun ise gelinin yeni evine

tatlılık getireceğine inanılmaktadır. Arabanın kapısı açıldığında yine sağ koluna gelinin kayınvalidesi veya damadın ablası, sol koluna varsa gelinin ablası, teyzesi veya halasından birisi girerek gelini içeri götürürler. Gelin içeri götürülmeden önce geline yumurta, nar veya bardak verilerek gelinden bunu duvara çarpması ve verilen nesneyi kırması istenmektedir. Yöre halkı tarafından geline kırması için verilen nar ve yumurtanın eve bereket getireceğine ve çiftlerin çok çocuk sahibi olacağına, bardak kırmanın ise uğursuzluğu gidereceğine inanılmaktadır (K.K. 8). Bu esnada orada bulunanlar ise aşağıdaki dizeleri okurlar:

Su koydum su tasına
Gül koydum ortasına
Biz gelini getirdik
Ağanın odasına.
Hala halaheeeeeee...

Gelin geldiği saatten gerdeğe gireceği saate kadar odasında gelinliği ile oturur ve hiç kimseyle konuşmaz. Odaya getirilen gelinin kucağına erkek çocuk verilmekte ya da bir oğlan çocuk gelinin yatağının üzerinden yuvarlanmaktadır. Bu uygulama ile gelinin çocuk sahibi olması ve ilk çocuğun ise erkek olması amaçlanmaktadır (K.K. 8).

Suruç ve çevresinde imam nikâhı akşam namazından sonra gerdekten önce kıyılmaktadır. Nikâh esnasında belirlenen miktarda mehir geline gerdekten önce veya sonra verilmektedir. Ayrıca düğün günü düğün evine nazar değmesin diye biraz üzerlik otu, damadın başının etrafında dolaştırıldıktan sonra yakılır. Böylece düğün evinin nazardan korunacağına inanılmaktadır (K.K. 9).

Yatsı namazından sonra damat arkadaşlarının yumrukları arasında gerdek odasına gider. Gelin ile beraber damat evine gelen gelinin yakınları, gelin gerdeğe girdikten sonra geri dönerler. Gelin ve damat gerdeğe girmeden önce ikişer rekât şükür namazı kılmaktadır. Gerdek gecesinde damadın ailesi tarafından gelin ve damadın yatağına bir çarşaf serilir ve aileden birisi odanın dışında bekler (K.K. 10).

3. Düğün Sonrası Halk İnanışları

Düğünden sonra gelin, ailenin büyükleriyle, kendisine gelinlik hediyesi verilinceye kadar konuşmaz, aynı yerde yemek yemez ve onlarla beraber oturmaz. Fakat ailenin büyükleri geline hediye verip, gelin onların elini öptükten sonra ailenin büyükleri ile konuşmaya başlar. Düğünden sonra gelin görme ziyaretleri yapılmaktadır. Gelen konuklar gelin evine çeşitli hediyelerle gelirler. Gelinin ailesi de düğünden bir hafta sonra kızlarını ziyarete gelirler (K.K. 11). Yine gelin de kocasının evine geldikten belli bir süre sonra baba evine kocasıyla birlikte ziyarete giderler (K.K. 12).

Evli çiftler eğer işleri varsa hemen baba ocağından ayrı eve çıkarlar. Şayet işleri yoksa ayrılmadan istedikleri kadar kalabilirler. Fakat baba evi küçük ise aile, evin ikinci oğlanını evlendiğinde ayrı bir eve çıkarlar. Gelin ve damat baba evinde kaldıkları süre içerisinde evde yeme-içme, çalışma ve kazanç ortaktır. Eskiden gelin, kayınbaba ve kayınvalidenin hizmetini görünce onların oturduğu yerde oturmaz, onlarla aynı sofrada oturup yemek yemez iken günümüzde bu uygulamalara rastlanılmamaktadır (KK.

13).

B. EVLENME İLE İLGİLİ UYGULAMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Suruç ve çevresinde oğullarını evlendirecek ailelerin, kendilerine uygun ve denk kıza bakmaları, Eski Türklerde de görülen bir husustur. Evlenecek kişilerin denk olması Cengiz Han'ın "Ulu Yasası"nda yer almıştır. Diğer taraftan Manas Destanı'nda Çakıp-bay Han'ın, oğlu Manas'a uygun bir eş bulmak için yolculuğa çıktığı anlatılmaktadır (Gökalp, 1989, s. 256; Radloff, 1995, s. 71, 73).

Türkiye genelinde olduğu gibi Suruç'taki dünürçülük ve nişan merasimi Eski Türklerde de görülmektedir. Eski Türklerde oğlan tarafı bir elçi gönderilerek kız istermiş ve cevap olumlu alırsa kız tarafı isteklerini bu elçi vasıtasıyla ile erkek tarafına bildirmiştir (Döndüren, 1995, s. 202-203; Özarlan, 1992, s. 29). Nitekim Kara Han, Oğuz Han'a kız istemek için Kur Han'a adam göndermiştir. Kaynaklarda bu elçilere "arkuç" (Kâşgarlı Mahmut, 2013a, s. 141) ve "savcı" (Kâşgarlı Mahmut, 2013b, s. 154) denildiği bildirilmektedir. Suruç ve çevresinde kız istemeye sözü dinlenir saygın bir kişi ile gidilmesi, eski Türk düğün adetleri arasında yer almaktadır. Zira, eski Türklerde kız istemeye gönderilen elçiler sıradan kişilerden seçilmemiş, saygın ve herkes tarafından önemsenen bilge olmasına özen gösterilmiştir. Buna en güzel örnek Deli Karçar'dan kız kardeşi Banu Çiçek'i, Bamsı Beyrek'e istemek için Dede Korkut'un gönderilmesidir (Ergin, 1964, s. 31; Gökyay, 1976, s. 60; Kılıç & Altuncu, 2014, s. 243-244).

Birçok Türk boyunda evlenme kız kaçırma, kızın rızasıyla hatta ana ve babanın tasvibi ile olmuştur. Kız tarafının razı olmasının delili, delikanlıya bir yüzük veya mendil gibi bir şey vermesidir ki bu "nişan yüzüğü" yerini tutmaktadır (İnan, 1995, s. 166). Günümüzde kız kaçırma yoluyla evlilikler, yok denilecek kadar azalmış olmasına rağmen geçmişte bu tip evliliklerin gerçekleştirildiği ve Orta Asya'daki bu uygulamalarla benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Suruç ve çevresinde azalsa da görülen başlık parası, Orta Asya'da da uygulanmaktadır. Diğer taraftan Oğuzlarda da "kalın" veya "başlık parası" verme usulünün yaygın olduğu bilinmektedir. Eski Türklerde erkek tarafı kızın ailesine elçiler yollayıp, kızın babası da öneriyi kabul ettiğinde "kalın" (başlık parası) bu esnada belirlenirmiş. Suruç ve yöresinde bu konudaki uygulamanın, eski Türk geleneğine dayandığı görülmektedir. Eski Türklerde kızın ailesine verilen kalın, ailelerin maddi durumlarına göre değişen muayyen miktarda eşya ve hayvandan oluşmuş hatta maddi durumu iyi olan ailelerde bu ücret yüz ata veya iki yüz koyuna çıkabilmiştir (Tezcan, 1977, s. 248). İslam'da ise bilindiği gibi mehir verilmesi söz konusudur. Mehir, nikâh esnasında erkeğin kadına vermiş olduğu ve kadının mülkiyetine giren mal anlamına gelmektedir. Mehirin, başlık parası olarak kadının velisine verilmesini yasaklayan İslam, bunun koca tarafından gelinin kendisine verilmesini emretmiştir (Ateş, 1996, s. 295).

Dost anlamına gelen "Sağdıç" kelimesi (Kâşgarlı Mahmut, 2013a, s. 455), Oğuzlardan bugüne kadar düğün geleneğinde "güveye arkadaşlık eden kimse" anlamıyla varlığını koruyan bir kavram olmuştur. Kaynaklarda "saptuç-sağdıç" kelimesi, "güveyin arkadaşdır ki düğünlerde adamlara (misafirlere) hizmet eder" (İnan, 1987a, s. 300-302) şeklinde izah edilmektedir. Anadolu'nun birçok

yerinde düğünde damada eşlik eden ve ona yardım eden kişiyi nitelendirmek için kullanılan sağdıç kelimesi, Suruç ve yöresinde aynı anlamda kullanılmaktadır.

Suruç ve çevresinde gelinin çeyiz getirmesi uygulaması, Eski Türklerde de görülmektedir. Orta Asya Türklerinde “koşantı” denilen bu uygulama, “kalın” gibi evlenmenin önemli koşullarından birisi olmamıştır (Tezcan, 1977, s. 248). Arapça “cihaz” kökünden gelen çeyiz kelimesi, evlenecek kız çocukları için hazırlanan şahsi veya ev eşyasını ifade etmektedir. İslam'da ise evlenecek kıza ana-baba veya kocası tarafından çeyiz hazırlanması yeni yuvanın kurulmasında önemli mali haklar arasındadır (Döndüren, 1995, s. 340).

Eski Türklerde seçilmiş, adak edilmiş olanı gösterme amacıyla kınanın yakıldığı bilinmektedir. Günümüzde Kurban Bayramında koç, koyun gibi hayvanların sırtlarının muhtelif renklerde boyanması da benzer anlayışlarla gerçekleştirilmektedir (Kalafat, 1995, s. 91). Kınayla ilgili uygulamaların, eski Türklerdeki “ıduk” inancının devamı niteliğinde olduğu görülmektedir (İnan, 1987b, s. 617-618). Yörede benzer anlayışlarla, askere giden gençlere vatana kurban olması için kına yakılmaktadır. Kına adanmış olmakla ilişkilendirilmiş gelinin kocasına, damadın ise evine kendisini adaması için düğünden hemen önce kınanın yakıldığı görülmektedir.

Türklerde kırmızı renkli elbiselerin yeni evlenen gelin ile damadın giysileri olduğu bilinmektedir. Bu renk, tarih boyunca orta Asya Türk kültüründe mutluluk, mürüvvet ve murat anlamlarına gelmiştir. Gelinliğin sembolü olan “al duvak” ise, damadı sembolize etmiştir. Zira, Dede Korkut hikayelerinde yer aldığı şekliyle Banu Çiçek, nişanlısı Beyrek kaybolduğunda “al duvağımın iyisi”, “al duvağımın sahibi” diye ağlamıştır (Ögel, 1978, s. 409). Suruç ve çevresinde düğün kıyafeti olarak her ne kadar kırmızı elbise yerine beyaz gelinlik tercih edilse de gerek kırmızı kuşak gerekse al duvak ile eski Türk inancının etkileri yaşatılmaktadır. Al duvak ve kırmızı kuşak temizliği ve kızın namusunu da temsil etmektedir.

Yörede evlenen gelinden, yeni evine geldiğinde henüz içeri girmeden önce getirilen bardağı kırmasının istenmesi ve gelinin eve geldiği gün başına “saçı saçma” adeti tüm Türk topluluklarında mevcuttur. Orta Asya'daki Türk inanışlarına ve geleneksel Türk dinine dayandığı bilinen bu uygulama farklı dinleri benimsemiş Türk boylarında da günümüzde uygulanmaktadır. Saçı her devirde topluluğun elde ettiği en mühim üründen olmuştur. Avcılık devrinde avın kanı, yağ ve eti, çobanlık devrinde süt, kımız ve hayvanların yağı; çiftçilik devrinde darı, buğday ve çeşitli meyveler saçı olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda yöredeki saçı uygulaması, eski Türk dininde görülen “kansız kurban” ritüelinin İslami motifler etrafında varlığını koruyarak sürdürülmesinden ibarettir (İnan, 1995, s. 167). Hz. Peygamberin sünnetinde ise saçı tamamen bir eğlence niteliğindedir. Şöyle ki; Peygamberimiz, sahabeden birinin nikâhında bulunmuş, dua ve tebrikten sonra bir tepsi içindeki şeker, hurma ve meyveyi orada bulunan halkın üzerine atmış ve bunun orada bulunan insanlar tarafından kapışılmasını istemiştir. Ayrıca İslam, müminlerin evliliğinin yapılacak bir düğün merasimi ve bu arada davetlilere verilecek bir yemekte çevreye duyurulmasını istemiştir (Bozkurt, 1997, s. 63, 66; Döndüren, 1995, s. 288).

Suruç ve çevresinde eve yeni gelmiş gelinin gelinlik etmesi, Orta Asya eski Türk adetlerinin devamı niteliktedir. Eski Türklerde de eve yeni gelen gelin için birçok şey tabu sayılmıştır. Kocasının

ve onun akrabalarından erkeklerin adını söylemek belli bir süre içinde yasak olduğu gibi kayınbaba ve kayınbiraderleriyle hatta ihtiyar kadınlarla dahi konuşmak bu süre içerisinde yasak sayılmıştır (İnan, 1995, s. 167). Eski Türklerde kadının ailenin erkekleri ve büyükleriyle belli bir süre konuşmaması, geçmişte Orta Asya'daki Türk topluluklarında görülen bu uygulamaların günümüzdeki yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer şekilde yeni evlenen çiftin evine yapılan ziyaretler ve bu evden ilk olarak kızın ailesine yapılan ziyaretler, eski Türk inanışlarına dayanan uygulamalardır.

Sonuç

Geçiş dönemlerinin ikincisini oluşturan evlilik, taşıdığı değerler ve sosyal hayattaki rolü sebebiyle Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Suruç ve çevresinde de bir takım inanış, uygulama ve ritüeller etrafında gerçekleşmektedir. İlçe genelinde kız bakma, kız isteme, söz kesme, nişan, düğün yemeği, kına gecesi ve gelin alma gibi Türk kültüründeki geleneksel düğün adetleri, varlığını ve canlılığını günümüzde de devam ettirmektedir. Bunların gelecek nesillere aktarılıyor olması, kültürel devamlılığı sağlaması bakımından önem arz etmektedir. Suruç ve çevresinde mevcut evlilikle ilgili inanış ve uygulamaların büyük bir çoğunluğu, Orta Asya'daki Geleneksel Türk dinine dayanmaktadır. Bununla birlikte kız istemede ve düğün merasiminde yapılan dualar, imam nikahı ve gerdekten önce namaz kılınması İslami unsurlar arasında yer almaktadır. Böylece, Suruç ve çevresindeki evlilik adetleri, Geleneksel Türk dini unsurlarıyla İslami unsurların ahenk içerisinde varlığını devam ettirmesine güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Etik Kurul İzni

Bu makale etik kurul izni gerektiren bir çalışma grubunda yer almamaktadır.

Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamış olduklarını beyan eder.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale yazarları aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

- Ateş, A. O. (1996). *Cahiliyye ve Ehli Beyt örf ve adetleri*. Beyan Yayınları.
- Bozkurt, N. (1997). *Hadiste folklor eğlence*. M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Döndüren, H. (1995). *Delilleriyle aile ilmihali*. Altınoluk Yayınları.
- Ergin, M. (1964). *Dede Korkut kitabı*. Ebru Yayınları.
- Gökalp, Z. (1989). *Türk medeniyeti tarihi*. Toker Yayınları.
- Gökyay, O. Ş. (1976). *Dede Korkut hikayeleri*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Güneş, S. (2019). *Bölgesel bir analiz Suruç'un kuruluşu, gelişmesi ve fonksiyonlar* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnan, A. (1987a). 'Adaş' ve 'Sağdıç' Kelimelerinin En Eski Anlamları. *Makaleler ve İncelemeler*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İnan, A. (1987b). 'İnk' Mı? 'İdik' Mı?. *Makaleler ve İncelemeler*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İnan, A. (1995). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kalafat, Y. (1995). *Doğu Anadolu'da eski Türk inancının izleri*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Kılıç, S. & Altuncu, A. (2014). Karakoçan'da evlilik adetleri. *Turkish Studies*, 9, 233-250.
- Mahmut, K. (2013a). *Divanü Lûgat-it Türk C. I.* (çev. Besim Atalay). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mahmut, K. (2013b). *Divanü Lûgat-it Türk C. III.* (çev. Besim Atalay). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ögel, B. (1978). *Türk kültür tarihine giriş*. C.IV. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk halk bilimi*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özarlan, Y. (1992). *İslam ışığında geleneklerimiz, göreneklerimiz*. Marifet.
- Radloff, W. (1995). *Manas destanı* (haz. Emine Gürsoy-Naskali). Türksöy.
- Tezcan, M. (1977). *Ülkemizde başlık parası uygulaması*. Ankara Basımevi.
- T.C. Suruç Kaymakamlığı, (t.y.), Tarih. <http://www.suruc.gov.tr/tarih>.
- T. C. Şanlıurfa Valiliği, (t.y.), Suruç. <http://www.sanliurfa.gov.tr/suruc>.

Kaynak Kişiler

- K.K. 1, İ. E., 1931 Suruç doğumlu, İlkokul Mezunu, 11 Nisan Beldesinde ikamet etmekte.
- K.K. 2, S. Y., 1953 Suruç doğumlu, Ortaokul mezunu, Aydın Mahallesinde ikamet etmekte.
- K.K. 3, M. B., 1943 doğumlu, Ortaokul Mezunu, Geçit Köyünde ikamet etmekte.
- K.K. 4, H. Ü., 1952 Suruç doğumlu, Ortaokul Mezunu, Yönlü Köyünde ikamet etmekte.
- K.K. 5, F. Y., 1940 Suruç doğumlu, İlkokul Mezunu, Keberli Köyünde ikamet etmekte.
- K.K. 6, İ. H. E., 1962 Suruç doğumlu, Lisans Mezunu, Hürriyet Mahallesinde ikamet etmekte.
- K.K. 7, S. A., 1953 Suruç doğumlu, Lise Mezunu, Dikili Mahallesinde ikamet etmekte.
- K.K. 8, M. E. A., 1970 Suruç doğumlu, Ön Lisans Mezunu, Şanlıurfa ilinde ikamet etmekte.
- K.K. 9, D. D., 1975 Siverek doğumlu, Lisans Mezunu, Aydın Mahallesinde ikamet etmekte.
- K.K. 10, M. K., 1945 Suruç doğumlu, Okur-Yazar, Kara Köyünde ikamet etmekte.
- K.K. 11, H. A., 1958 Suruç doğumlu, İlkokul Mezunu, Yenişehir Mahallesinde ikamet etmekte.
- K.K. 12, R. K., 1935 Suruç doğumlu, İlkokul Mezunu, Şeryanı Köyünde ikamet etmekte.
- K.K. 13, Y. G., 1970 doğumlu, Ortaokul Mezunu, Yıldırım Mahallesinde ikamet etmekte.

